

Implicațiile militare ale abdicării lui Al. I. Cuza oglindite în documente de arhivă

RADU I. VASILE

Abdicarea lui Al. I. Cuza și evenimentele care i-au urmat au preocupat istoriografia română și cea străină. Însă ea a fost privită mai mult sub aspect politic. Strîns legate de aceasta, dar fără să fi făcut obiectul unor studii speciale, sînt evenimentele militare ce au urmat acestui act.

Mai multe documente aflate la Arhivele Statului din București, păstrează o multitudine de informații, unele inedite, asupra acestor evenimente. Unul din acestea, cu o rezonanță socială mai largă, răscoala grănicerilor, a constituit obiectul unei lucrări monografice, aparținînd istoricului V. Mihordea.

În comunicarea de față încercăm ca, pe baza documentelor arhivistice, să realizăm o privire de ansamblu asupra evenimentelor militare din prima jumătate a anului 1866.

Impactul produs de actul de la 11 februarie 1866 asupra armatei, datorită rolului jucat de unii reprezentanți ai ei, a fost destul de mare, mai ales asupra corpului ofițeresc. Nu vom intra în detalii pentru că despre ele s-a mai scris. Vom menționa numai informații documentare mai noi, unele atitudini exprimate.

Agentul diplomatic al Franței acreditat la București raporta guvernului său că, solicitat fiind să se întilnească cu fostul domnitor, a fost vizitat în prealabil de un trimis al colonelului I. Solomon, care l-a anunțat că „regimentul său este gata să acționeze în favoarea domnitorului”¹ fiind pregătit „să înceapă un război civil”². Dar ca o condiție indispensabilă ofițerul român solicita asentimentul pentru o astfel de acțiune.

Cum răspunsul diplomatului francez a fost evaziv, neavînd încă instrucțiuni de la guvernul său³, totul a rămas la stadiul de intenție, deși este greu de crezut că I. Solomon ar fi acționat în sensul amintit.

Acțiunii lui I. Solomon îi urmează, conform aceluiași sursă, o altă inițiată de I. E. Florescu. Și el s-a arătat gata „să răstoarne guvernul provizoriu și să-l înlocuiască cu o administrație condusă de el”. Cum și el a așteptat „aprobarea” Puterilor nu a realizat o acțiune concretă în sensul declarațiilor sale⁴.

În cele din urmă, după cîteva încercări nereușite⁵, situația se calmează, deși unele disensiuni, mai mult de natură personală, se prelungesc cîteva ani⁶.

Pe de altă parte, agenții diplomatici ai Puterilor garante acreditați la București s-au arătat surprinși de „libertatea” de acțiune a României. Reprezentantul Franței întreba la Paris, în mod semnificativ pentru situația României, „dacă este permis Adunării a dispune de tron fără a ține cont de Puterea suzerană și Puterile garante, ca și cum țara ar fi fost independentă”⁷ (subl. R.V.).

La Constantinopol reacția a fost mai puternică. Reprezentantul statului român pe lângă guvernul turc, anunța Bucureștii că la vestea abdicării lui Al. I. Cuza, marele vizir a convocat pe toți ambasadorii marilor puteri în fața cărora a făcut o declarație importantă și semnificativă pentru extinderea căpătată pe plan diplomatic a actului de la 11 februarie. Astfel, mai întîi el arată că Turcia a recunoscut unirea (din 1859) doar pe timpul domniei lui Al. I. Cuza⁸; în al doilea rînd cere deschiderea unei „anchete” asupra evenimentelor din România și în al treilea rînd, a ordonat trimiterea de trupe spre linia Dunării⁹.

¹ Diplomatul francez s-a arătat nelcrezător în ceea ce privește faptul că I. Solomon putea conta pe regimentul său.

² Arh. St. București, colecția Microfilme Franța, rola 12, c.133.

³ O poziție similară aveau și ceilalți agenți diplomatici acreditați la București (Ibidem c. 133—134)

⁴ Ibidem, c. 276 ; rola 78, c. 929—930. Aceasta nu-l va împiedica să ajungă unul din cei mai apropiați colaboratori în probleme militare ai domnitorului Carol.

⁵ Arh. St. București, fond Casa Regală, dosar 79/1866, f. 36 verso, f. 38—40.

⁶ Ibidem, colecția Microfilme Franța, r. 12, c. 145 și 276.

⁷ Ibidem, rola 12, c. 135.

⁸ Ibidem, rola 27, c. 183—184.

Desigur că pentru a pune în aplicare primele două puncte din declarația marelui vizir, trebuia, conform statutului internațional al României, consimțământul tuturor celor șapte puteri garante. Or, acestea aveau deja sau vor adopta ulterior atitudini diferite față de evenimentele din România⁹.

Evident că Turcia privea în primul rând spre Paris și Londra, dar nu putea să nu țină cont de atitudinea Rusiei. Învinsă în războiul Crimeei, Rusia avea tot interesul de a utiliza orice prilej pentru a face caduc tratatul de la Paris. Abdicarea lui Al. I. Cuza putea fi un astfel de prilej pentru a redeschide chestiunea orientală și a manevra astfel pentru modificarea raportului de forțe și a relațiilor între marile puteri.

De altfel, după cum raporta ambasadorul Franței la Constantinopol, generalul Ignatiev (ambasadorul Rusiei la Constantinopol) declarase că „Rusia nu va ceda și că este gata să reîncape războiul”. „Se ridică, din nou spunea el, problema Orientului...”¹⁰.

Dar puterile occidentale și în primul rând Franța, sesizând aceste scopuri și dorind să-și mențină influența și pozițiile politice și economice prin Imperiul otoman, au adoptat de la început o poziție clară: nici o modificare în situația României, căci aceasta nu însemna altceva decât modificarea „prevăzută și reglementată de tratatul de la Paris și convenția din 19 august 1858”¹¹. Franța și Anglia se spunea într-un raport diplomatic „nu vor permite în secolul al XIX-lea o împărțire sau o anexare a Principatelor de una din puterile vecine”¹². Ulterior și Petersburgul își va modera poziția, cel puțin după cum reiese din declarațiile transmise de diplomații francezi¹³. Astfel, furtuna diplomatică declanșată de actul de la 11 februarie se liniștește treptat.

Rămânea numai de urmărit atitudinea Turciei care, afectată în pretensele ei prerogative de Putere suzerană, dorea o recunoaștere a acestei calități.

Reiese, în același timp, din sumarul tablou prezentat mai sus, că situația României era amenințată în primăvara anului 1866, mai ales, datorită atitudinii unora din marile puteri, care urmăreau să-și atingă propriile scopuri. Astfel, din nou, problema românească atinge dimensiuni europene.

De asemenea, se profilează desul de clar primejdia unei invazii armate otomane asupra țării, Turcia neeliminând acest mijloc pentru refacerea „prestigiului” său de Putere suzerană.

Într-un astfel de context, complicat și îngrijorător pentru soarta viitoare a țării, este meritul oamenilor politici români de a fi acționat cu promptitudine și rapiditate pe multiple planuri: diplomatic, politic și militar pentru a pune Europa în fața „faptului implinit”, tactică ce dăduse rezultate strălucite până atunci. Alegerea unui domnitor străin, măsurile de consolidare politică și cele militare arătau de asemenea, că România nu aștepta salvarea decât în forțele proprii în mobilizarea energiilor sale naționale.

La 18 martie 1866 a fost mobilizată „rezerva anilor 1864 și 1865”¹⁴. Raportul ministrului de Război cu privire la starea militară a țării, impresionant prin cifrele avansate¹⁵, deși acestea conțin o anumită doză de optimism, a avut totuși efectul de a dovedi voința de rezistență a României. Astfel, agentul diplomatic francez, chiar dacă se arata nelcrezător față de realitatea exprimată în acest raport, subliniază că aceste forțe „vor fi gata a face un război de partizani dacă turcii voiau să intre în țară”¹⁶.

În același timp, guvernul acționează ferm și pe alte planuri legate de intențiile sale de a fi gata pentru a face față oricărei situații. Astfel, o circulară adresată prefectilor de județe de pe linia Dunării le cerea să treacă neîntârziat la organizarea unui sistem de culegere a informațiilor cu privire la mișcările ce ar avea loc „la vecinii noștri”¹⁷. Tot aici era exprimată hotărârea guvernului român de apărare a țării: „Nu poate nici o armată trece pe teritoriul românesc fără încuviințarea puterilor garante” care nu exista însă și, mai ales, faptul că „votul Adunării de la 1 mai este consfințirea pentru totdeauna a României una și nedespărțită”¹⁸.

Alegerea și proclamarea lui Carol ca principe al României a provocat din partea Turciei o nouă reacție de dezaprobare. A. G. Golescu, aflat la Constantinopol, raporta că Turcia „este hotărâtă să ocupe Principatele Dunărene” căci „nu vede alt mijloc decât ocupațiunea

⁹ Ibidem, c. 185–187.

¹⁰ Ibidem, c. 188.

¹¹ Ibidem, c. 151.

¹² Ibidem, c. 207.

¹³ Ibidem, c. 235, 275 v. și 342.

¹⁴ „Monitorul oastei”, nr. 5, 1866, p. 41 și 43 (în continuare se va cita M.O.).

¹⁵ Ibidem, p. 52.

¹⁶ Arh. St. București, colecția Microfilme Franța, r. 12, vol. 27, c. 277, el considera cifrele „puerile”.

¹⁷ Ibidem, fond Ministerul de Interne, Administrative, dosar 194/1866, f. 1.

¹⁸ Ibidem, f. 2.

militară pentru a-și afirma drepturile ei”¹⁹. În același timp, rețeaua de informații organizată peste Dunăre de prefectii județelor limitrofe raporta concentrarea forțelor militare turcești la sudul Dunării²⁰. De aceea, măsurile militare luate de guvernul român se intensifică. În acest context are loc răscoala grânicerilor²¹. În județele de lângă Dunăre, mai ales în centrele urbane apar fenomene de panică, chiar în rîndul autorităților administrative locale”²².

La 28 mai se dă ordinul de concentrare a armatei la 30 km. sud de București pe râul Sabar, creîndu-se astfel ceea ce s-a numit armata de pe Argeș, prilej cu care se fac noi numiri de ofițeri superiori comandanți de divizii și în statele majore²³.

„Românul” sublinia că „România nu va ataca pe nimeni . . . dar dacă vreun nesocotit ar trece fronturile țării, trebuie să fim gata a-l primi ca o națiune liberă”²⁴.

La 28 mai se decidea crearea unui corp de voluntari²⁵, precum și a unei comisii, conduse de primarul Capitalei, D. Brătianu²⁶ pentru a organiza apărarea Bucureștiului²⁷.

Aceste măsuri radicale și prompte nu aveau numai un caracter demonstrativ, ci au fost determinate de cauze reale. Am arătat mai sus caracterul concret al atitudinii adoptate de Turcia. Surse diplomatice le întregesc. Astfel, chiar ministrul de externe român anunța pe reprezentantul său la Paris, că i se raportase din Constantinopol că „hotărîrea Porții de a ocupa România a fost anunțată fiecărei puteri în parte”. În același timp, guvernul român era conștient de faptul că „turcii nu ar îndrăzni să intre” pînă nu vor primi asentimentul Franței, deși exista „un partid în guvernul otoman” care era gata de acțiune, interpretînd „tăcerea cabinetelor europene în favoarea ocupației”²⁸.

Un document avînd notația „confidențial” aparținînd „Agenției Principatelor Unite” de la Paris, destinat Ministerului francez de Externe, îl informa că „agentul diplomatic român” a mers „ieri” (documentul este din 30 mai 1866) la ambasadorul de la Paris, pentru a încerca să aplice conflictul cu Turcia, promiîndu-i acestuia „o viteză de investitură” a lui Carol la Constantinopol. Răspunsul ambasadorului turc nu a fost deloc încurajator, dîndu-i de înțeles diplomatului român (I. Bălăceanu) că guvernul turc nu s-ar da în lături de la „măsuri coercitive”²⁹.

Drept urmare, la 6 iunie ministrul de externe român arăta ca iminentă invazia turcă pentru „cel trziu” 6 iunie, iar șeful misiunii militare franceze din România socotea „foarte acut” pericolul acesteia³⁰. I. Ghica, aflat la Constantinopol, bun cunoscător al politicii otomane raporta că „turcii ar fi atacat deja Principatele dacă ar fi urmat intențiile lor războinice” iar „Intrzierea” aceasta „ar fi fost una din cauzele căderii lui Fuad Pașa”. Însă, arăta I. Ghica, se așteaptă aducerea unor noi trupe din Egipt, iar comandantul forțelor otomane de la Dunăre, Omer Pașa, „se arată plin de ardoare pentru această expediție”³¹.

În acest context măsurile pe plan militar luate de guvernul român nu slăbesc în intensitate, ele mergînd pe mai multe direcții: aprovizionarea „armatei de pe Argeș” prin votarea legii rechizițiilor, mărirea soldei soldaților, gradaților aflați în tabăra de pe Argeș, acordarea primelor de echipare, crearea unui „stat major medical al ambulanțelor”, aducerea pe Argeș a două regimente de dorobanți etc.³²

Cu toată declarația foarte categorică privind o acțiune militară în România, făcută de ambasadorul turc la Paris ministrului francez de Externe la 14 iunie 1866³³, atitudinea catego-

¹⁹ *Memorii Carol I*, vol. 1, p. 73 și p. 77.

²⁰ Arh. St. București, fond Casa Regală, dosar 79/1866, f. 212—215; fond Ministerul de Interne, Administrative, dosar 194/1866, f. 17.

²¹ V. Mihoardea, *Răscoala grânicerilor*, București, 1967; vezi în completare relatările agentului diplomatic francez despre „dedesupturile” externe ale răscoalei (Arh. St. București, colecția Microfilme Franța, rolă 12, c. 137).

²² *Ibidem*, fond Ministerul de Interne, Administrative, dosar 194/1866, f. 3, 6, 8, 10, 15, 16, 32, 52 v.

²³ M. O., nr. 19, 1866, p. 249 și 262.

²⁴ „Românul”, 27 mai 1866, p. 313.

²⁵ M. O., nr. 20, 1866, p. 253.

²⁶ Tot el fusese trimis în Serbia pentru a cumpăra praf de pușcă.

²⁷ M. O., nr. 21, 1866, p. 161.

²⁸ Arh. St. București, colecția Microfilme Franța, rola 12, v. 28, c. 124.

²⁹ *Ibidem*, c. 127—128.

³⁰ *Ibidem*, rola 12, c. 143; rola 78, c. 551.

³¹ *Ibidem*, rola 12, c. 28; c. 168.

³² M. O., nr. 22, 1866, p. 270—271, nr. 23, 1866, p. 279, nr. 24, 1866 p. 285, precum și nr. 16, 1866, p. 233—235, nr. 17, p. 250—251.

³³ Arh. St. București, fond Casa Regală, dosar 79/1866, f. 205.

rică a guvernului francez, care obține și sprijinul celui englez și al altor puteri, aflate deja în fața unui fapt împlinit, și mai ales, atitudinea fermă și curajoasă a guvernului român, ce arată că este dispus la o rezistență armată combinată cu o diplomatie dinamică și elastică, ca și „temperarea” treptată a atitudinii guvernului de la Petersburg³⁴, au făcut ca amenințările Turciei să rămână pur declarative.

În luna iulie 1866 noii negri strânși deasupra României se risipesc, chiar dacă mai sînt semnalate concentrări de trupe otomane la sudul Dunării³⁵. Efectivele lor erau însă mult mai mici iar prezența lor este legată de eventualitatea unei acțiuni militare ruse³⁶ care treptat apare și ea ca o eventualitate teoretică. De aceea, la 18 iulie 1866, s-a decretat încetarea stării de război pentru „Armata de pe Argeș” iar la 8 august aceasta primește ordin de dislocare³⁷.

Pentru a întregi analiza noastră trebuie să stăruim asupra celor mai importante măsuri întreprinse de guvernul român pe plan militar pentru a face față primejdiei unei invazii externe. Este vorba în primul rînd de crearea armatei de pe Argeș și crearea corpului de voluntari.

1. Armata de pe Argeș

Reprezentînd, în fond, prima mobilizare a armatei române moderne, ea poate fi socotită și un rezultat al operei de modernizare întreprinse pe plan militar în timpul lui Al. I. Cuza.

Mobilizarea unui efectiv mare de oameni, întreprinsă pentru prima dată în România a găsit nepregătit compartimentul organizatoric al sistemului militar care este cel dintîi chemat să facă față unei astfel de situații, anume aprovizionarea serviciului administrativ militar. Din acest punct de vedere activitatea administrației militare nu a corespuns nevoilor momentului.

De altfel, ea este și cea care focalizează toate criticile, atît ale unor ofițeri români, cît și străini, în timpul activității taberei de pe Argeș și după dizolvarea ei.

Șeful misiunii militare franceze care a vizitat armata concentrată aprecia că: „nu sînt depozite, nu sînt aprovizionări de vreun fel, nici un fel de serviciu de distribuie, nici pentru oameni, nici pentru cai...”³⁸. O broșură contemporană (scrisă în 1867) referindu-se la situația din timpul concentrării de pe Argeș menționa: „Fără a însemna toate nevoile ce am simțit, fără a spune că puținele tunuri³⁹ ce aveam ca să ajungă pînă la Giurgiu a trebuit ca cetățenii să dăruiască cai sau să se adune prin rechiziții, ca și cum am fi întreprins o luptă după alta care ne-ar fi sleit mijloacele; fără a însemna că toate transporturile se făceau în birji, că spre a avea de mîncare a trebuit să țipe satele pe unde treceau. Nu aveam iarbă de pușcă...”⁴⁰ O altă sursă aduce completări mai ales asupra aprovizionării cu alimente: „pinea după ce că era nefrămîntată și neagră ca pămîntul, se aducea de la București în care descoperite și cînd o apuca ploaia era ca și pierdută... Cit pentru vite ele se luau dintre cele de muncă ale țărănilor...”⁴¹.

Așadar, concentrarea de pe Argeș a însemnat un prim semnal de alarmă pentru o modernizare și o mai bună organizare a unei armate sub raport administrativ.

Deci, pentru a face față situației, în lipsa altor mijloace, s-a recurs la rechiziții. Trebuie subliniat că ele n-au avut un caracter forțat iar animalele, produsele, mijloacele de transport rechiziționate au fost plătite la prețul pieței. Unele abuzuri ale funcționarilor, mai ales pe seama țărănilor au dat naștere la plîngeri ale acestora.

³⁴ I. Glica raporta că „Atitudinea care o va lua Rusia în problemele generale ale Europei va determina pe turci să intervină sau să stea liniștiți (Arh. St. București, colecția Microfilme Franța rola 78, c. 169)

³⁵ Ibidem. c. 172—173.

³⁶ Un raport de la Rusciuc arăta: „În general nu se crede la Rusciuc în trecerea turcilor în România, dar opinia printre bulgari este că rușii vor intra în Valahia pentru un război cu turcii (Ibidem c. 173).

³⁷ M. O. nr. 29, 1866, p. 346.

³⁸ Arh. St. București, colecția Microfilme Franța, r. 78, c. 552.

³⁹ În raportul ministrului de război, menționat la începutul studiului, se dădeau „100 guri de foc” gata de acțiune (!).

⁴⁰ *Reflecțiuni asupra forței publice în România*, București, 1868, p. 23. Autorul ei îl socotim a fi colonelul E. Pencovici.

⁴¹ *Armata română*, București, 1868, p. 8 nota 1.

Pe baza documentelor de arhivă am alcătuit un tablou, pe care îl credem suficient e complet, al aprovizionării și al asigurării transporturilor pentru „Armata de pe Argeș”⁴².

Județul	Felul produselor și al mijloacelor de transport							Suma plătită
	vite mari	cai	furaje (ftn)	vin	piine	mijloace de transp. (cărute)	alte produse	
Vlașca	204	19 ⁴³	115 (care)	1268 vedre și 104 ocale	65,185 ocale	198 care ⁴⁴	—	96.143 lei ⁴⁵
Ialomița	303	220 ⁴⁶	365 chile 13 banițe	—	—	166 ⁴⁷ care	—	121.279 și 32 par.
Ilfov	1005	13 ⁴⁸	—	—	—	—	—	302 galbeni
Buzău	300	—	—	—	—	—	—	30.742 lei
Argeș	—	2	52 care	—	—	52	—	6.225 lei ⁴⁹
Teleorman	—	42	—	—	—	—	—	27.840 lei
Dimbovița	—	—	233 ocale	—	—	—	—	—
TOTAL :	1812	296	166 care 365 chile 13 banițe 233 ocale	1268 vedre și 104 ocale	65,185 ocale	475 care	—	331 galbeni și 277.229 lei și 32 parale

Se observă rolul deosebit al județelor Ialomița, Vlașca, Ilfov. Sumele plătite pentru produsele respective au fost mari creind chiar deficite în bugetul Ministerului de Război.

Decretul de mobilizare a avut în vedere întregul sistem al armatei românești, inclusiv trup le cu schimbul și unele unități ale gărzii civice și armele mai noi. În tabăra de pe Argeș însă nu au venit — evident cu excepția gărzii civice — toate efectivele mobilizate. O parte din trupele cu schimbul au rămas să asigure serviciul de garnizoană în unele orașe sau au fost concentrate în diferite alte puncte. Astfel a fost cazul grănicerilor care au fost concentrați, cu excepția celor de pe lunca Dunării ce se răsculaseră și a celor din Moldova care în mare parte nu fuseseră mobilizați în București, Craiova, Focșani, Buzău, Iași. În ceea ce privește dorobanții de asemenea, fuseseră concentrați la Focșani (o parte din efectivele escadroanelor din Moldova), Craiova (o parte din escadroanele din Oltenia), în tabăra de la Argeș și în unele centre urbane escadroanele din Muntenia.

În schimb, în tabăra de la Argeș fuseseră concentrate trupele armate permanente al căror efectiv se ridica, conform informațiilor documentare la 10.922 oameni. Dacă adăugăm și cele două regimente de dorobanți aduse aici, ca și concentrarea a 4.000 tineri din „rezerva

⁴² Arh. St. București, fond Ministerul de Interne, comunale, dosar 155/1866, f. 1; 3, 8—19, 27 și passim.

⁴³ Din 19 cai, trei au fost donați.

⁴⁴ Aici intră următoarele categorii și cantități de produse: rachieu — 324 vedre, 200 ocale și 310 dramuri; oțet — 115 vedre, 961 ocale, 214 dramuri; orez — 2518 ocale sare — 1146 ocale; griș — 308 ocale; fructe și zarzavat — 807 ocale; crupe — 32 ocale; orz — 1 chilă și 16 banițe.

⁴⁵ Din acest total 42.386 lei și 13 parale reprezintă suma plătită pentru cantitatea de produse amintită mai sus, în orașul Giurgiu.

⁴⁶ Din această cifră 182 erau luate cu chirie pentru care s-a plătit suma de 819 lei.

⁴⁷ Pentru tractarea lor au fost folosiți 571 boi și cai.

⁴⁸ Din cei 13 cai, unul era de rasă („african”) aparținând lui Gh. Assan și a costat 29 galbeni.

⁴⁹ Suma este calculată fără valoarea cailor.

anilor 1862 și 1865” se poate afirma că în tabăra de pe Argeș fuseseră concentrați aproximativ 16.000 – 17.000 oameni⁶⁰.

În ceea ce privește neaducerea pe Argeș a tuturor efectivelor trupelor cu schimbul ea s-a datorat și dificultăților de aprovizionare dar și altor cauze de natură militară. O notă probabil autografă a lui Carol, scrisă pe marginea unui raport cu privire la desfășurarea concentrațiilor de trupe dă o explicație asupra deciziei de concentrare a trupelor cu schimbul în jurul diferitelor puncte din țară: „...la primul semnal de trecere pe la Chilia să se ocupe rapid Ismail. În caz de trecere a Dunării de armata turcă principalele puncte din teritoriul moldo-valah care vor fi amenințate vor fi deci Ismail prin Tulcea, Călărași prin Cernavodă, Oltenița prin Siliștră, Giurgiu prin Ruscicu și Calafat prin Vidin”⁶¹.

Cum concentrarea pe Argeș se prelungea, fără vreo acțiune reală, autoritățile superioare militare, inclusiv Carol au decis să se realizeze în tabără cu trupele concentrate diferite exerciții militare. În general acestea erau destul de simple, constând mai mult din mișcări de batalion, instrucție de front, treceri în revușă. Au apărut însă deficiențe legate mai mult de modul de conducere a lor de către ofițerii comandanți. „Monitorul Oastei”, publicație oficială a Ministerului de Război, a publicat o scrisoare a ministrului de Război către comandantul brigăzii a 3-a, colonelul I. Lupașcu cu privire la modul de prezentare al unității pe care o comanda la inspecția făcută de domnitor. Aici se arată printre altele: „mișcărilor se făceau fără precizie... șefii de pluoane nu se îngrijeau de a încunoștiința pe soldați despre mișcărilor care aveau a face... s-au făcut careuri fără rezerve reglementare, pe fețele carcului aveau pe unele șiruri prea rare și pe altele prea dese...”.

Asemenea s-a observat că în tot timpul exercițiilor conversațiunile între ofițeri nu încetau...⁶². Ministrul de Război arată în încheiere... „starea puțin mulțumitoare a instrucțiunii trupelor... nu provine dect de la puțina îngrijire a șefilor de corpurii și de la completa necunoaștere a reglementărilor din partea șefilor de companii, mulți... nu au nici cunoștință teoretică, nici cea practică, aceasta s-a dovedit într-un chip evident de exercițiile ce s-au făcut pe companii izolate”⁶³. Avind în vedere nivelul de instrucție și slaba pregătire a corpulii ostășesc, se vor depune în anii următori eforturi mari care vor da o serie de rezultate. De aceea se poate aprecia că tabăra de pe Argeș a fost și un prilej de instruire militară realizată prin marșuri, exerciții tactice, ședințe de tragere etc.⁶⁴

Documentele atestă aproape unanim că starea de spirit, mai ales în rindul soldaților, era bună, iar calitățile militare ale soldatului român se evidențiau în ceea ce privește „înfățișarea, învățătura și inteligența soldatului român”⁶⁵.

Moment de bilanț pentru realizări precedente Tabăra de pe Argeș a avut și rolul, nu numai de a dovedi celor ce urmăreau călcarea pământului țării că România este gata de apărare ci și de a permite o analiză a sistemului militar românesc în vederea îmbunătățirii lui în perioada următoare.

Valențele calitative ale armatei române în războiul pentru independență dovedesc că într-un timp relativ scurt s-a reușit pe deplin acest lucru.

2. Corpul de voluntari

La 26 mai 1866, ziarul „Românul” anunța într-un editorial intenția de formare a unei unități de voluntari, din inițiativa lui E. Ghica reîntors din S.U.A. unde participase la războiul de secesiune și care „va sosi la București” cu 400 de voluntari întreținuți de el⁶⁶. La 1 iunie Ministerul de Război îi va da lui E. Ghica autorizația necesară⁶⁷.

Între timp, la București „un mare număr de gardiști” a cerut să organizeze „o legiune de voluntari ai gardei care la trebuință să mobilizeze și să meargă să apere țara”⁶⁸ iar la Iași se formează chiar un comitet care să se ocupe de înrolarea de voluntari⁶⁹.

⁶⁰ Pentru detaliile de mai sus vezi Arh. St. București fond Casa Regală dosar 79/1866, f. 206, 210–211, 216–217; de cealaltă parte a Dunării estimarea făcută asupra forțelor turcești concentrate în punctele cele mai apropiate de teritoriul românesc se ridica la 20 000 oameni (Ibidem f. 208, 209)

⁶¹ Ibidem, d. 206.

⁶² M.O., nr. 27, 1866, p. 310.

⁶³ Ibidem, p. 311.

⁶⁴ Pentru aceste acțiuni Ibidem nr. 28, 1866, p. 334–337. precum și Arh. St. București, fond Casa Regală, dosar 79/1866, f. 74.

⁶⁵ M.O., nr. 27, 1866, p. 311.

⁶⁶ „Românul” 28 mai 1866, p. 317.

⁶⁷ Arh. St. București, fond Ministerul de Interne, Comunale, dosar 145/1866, f. 12.

⁶⁸ „Românul”, 28 mai 1866, p. 317.

⁶⁹ M. I. R. C., dosar 145/1866, f. 32.

Așadar, starea de spirit a populației era foarte bună, iar decretul domnesc din 7 iunie 1866 prin care „a hotărât organizarea unui corp de voluntari de 10 000 de oameni” răspundea inițiativei deja luate pe cale particulară.

Conform acestui decret guvernul, Ministerul de Război acorda voluntarilor echipament și armamentul necesar precum și doi galbeni pe lună plătiți în avans⁶⁰. Un decret ministerial stabilea detaliile aplicării decretului domnesc⁶¹. Generalul Gh. Magheru a fost numit comandantul „corpului de voluntari”. La 13 iunie era anunțată crearea primului batalion de voluntari comandat de maiorul (în activitate) Racov⁶². În felul acesta se perfecționa cadrul general, organizatoric al noii forțe militare.

Crearea corpului de voluntari a permis exprimarea unei stări de spirit favorabile dorinței de rezistență împotriva primejdiei străine, precum și manifestarea unei solidarități a popoarelor legate de obiectivele luptei pentru emancipare națională. Aceste fapte au întărit și mai mult poziția guvernului român și s-au impus în fața diplomației europene.

După apariția decretului de creare a corpului de voluntari din Iași se anunță că „vin mulți să se înscrie”, iar în Craiova, după o zi de la deschiderea biroului de înrolare, se prezentaseră 143 voluntari. Aceleași vești seoseau și din alte capitale de județe⁶³. La 3 iulie din Buzău se comunica existența unui detașament de 300 voluntari⁶⁴. Măsurile de organizare a armatei au întinplat o serie de greutăți generate de cauze obiective, precum și de insuficiența fondurilor financiare.

Înrolarea voluntarilor români a oferit prilejul manifestării sentimentelor patriotice ale populației și prin oferirea unor sume de bani pentru întreținerea acestora⁶⁵.

Diplomații puterilor străine află la București urmăreau cu neliniște înscrierea voluntarilor în armata română. Această acțiune le depășea posibilitățile de înțelegere și căutau să găsească în ea scopuri ascunse. Cum avea loc în vara lui 1866, când Austria se afla în perspectiva unui război cu Prusia (și Italia) și cum pe tronul României se afla un Hohenzollern înrolarea voluntarilor începe să fie interpretată ca o acțiune îndreptată împotriva Austriei⁶⁶.

În cele din urmă, condiții obiective și de natură materială au împiedicat crearea corpului de voluntari, deși aceștia continuau să seosească în București de prin județe, pînă spre sfîrșitul lunii iulie⁶⁷.

Cu toate acestea înrolarea voluntarilor decretată de guvernul român constituie un moment important al manifestării sentimentului patriotic al poporului român, al dorinței sale de apărare a teritoriului național și de solidaritate cu toți cei angajați în lupta antiotomană.

Biblioteca documentară a Comisiei centrale de la Focșani

ELENA DIMA

Cum „nici o listă de cărți nu e indiferentă”, așa cum afirma Nicolae Iorga, pentru că „însemnarea cărților” ne dă posibilitatea să înțelegem deplin „din nevoia de cînt a unei societăți, orientarea ei, moravurile ei, seriozitatea sau ușurătatea ei, situația ei față de judecata, desăvîrșit informată și foarte aspră, a timpului”¹, am considerat, nu lipsită de interes comuni carea noastră cu privire la catalogul Bibliotecii Comisiei Centrale de la Focșani².

⁶⁰ M. O., nr. 22, 1866, p. 269—270.

⁶¹ Ibidem, p. 271.

⁶² Ibidem, nr. 23, 1866, p. 278—279.

⁶³ M.I.R.C., dosar 145/1866, f. 34, 39, 53—54, 63, 65.

⁶⁴ Ibidem, f. 61.

⁶⁵ Arh. St. București, fond Ministerul de Interne, Administrative, dosar 194/1866, f. 42, M. I., nr. 21, 1866, p. 267—268; nr. 25, 1866, p. 229.

⁶⁶ Arh. St. București, colecția Microfilme Franța, rola 12, v. 28 c. 197 v.

⁶⁷ Ibidem, fond Ministerul de Război, dosar 93/1866, f. 88 dosar 94/1866, f. 148, 184, 185, 186, și passim; dosar 145/1866, f. 82.

¹ N. Iorga, *Oameni și cărți*, în „Floarea darurilor”, vol. II, nr. 9, București, 27 mai 1907, p. 129.

² Arh. St. București, fond Ministerul Agriculturni, Serviciul bunur m'c, dosar 25, 1867, p. 44—58.